

Nyílt Hozzáférés a világban - fejlemények 2013-2014-ben

Makara B. Gábor

Magyar Tudományos Akadémia

Nyílt Hozzáférés: fordulópont a tudományos közlésben?

(2004-es záró kérdés)

A Nyílt Hozzáférés elterjedése a világban

- Tudomány- és földrajzi területenként változó
- Európai Unió – halad előre
 - 2012 Európai Bizottság – Hivatalos ajánlás
 - 2013 Tanulmány: Science Metrix 2013 Augusztus
 - 2014 Horizon 2020: kötelezővé vált
 - Open Data Pilot indul
- Global Research Council (70 nagy finanszírozó!)
- UNESCO terjeszti a gondolatot a felzárkózó országokban
- Közpénzből végzett kutatásra kötelező a Nyílt Hozzáférés:
UK, USA, Brazília, stb

Tudományos vizsgálat a hozzáférésről

Eric Archambault, Didier Amyot, Philippe Deschamps, Aurore Nicol,
Lise Rebout & Guillaume Roberge

Proportion of Open access Peer-Reviewed Papers at the
European and World Levels — 2004-2011

August 2013

Produced for the

European Commission DG Research & Innovation

by Science-Metrix Inc.

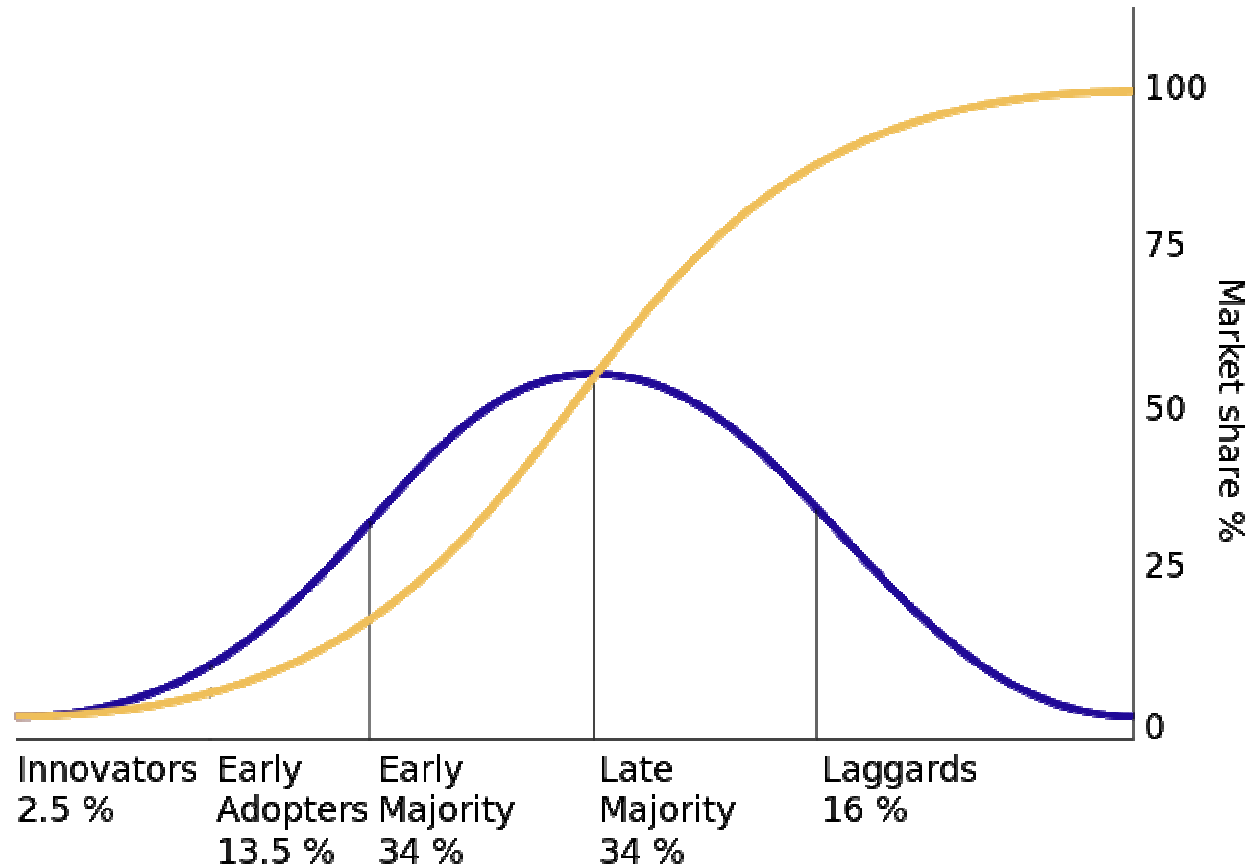
http://www.science-metrix.com/pdf/SM_EC_OA_Availability_2004-2011.pdf

Az Európai Kutatási Térség (ERA)

74%-a van túl az 50%-on

- 320 000 Scopus cikk, 40 000/év , 2004 és 2011 közötti megjelenés
- 2012-ben 48% szabadon olvasható
- Magyarország kicsit az átlag alatt:
az összes OA fajta: 46% ± 4, teljes minta:709 cikk
- Az élenjárók > 50% :
Hollandia, Portugália, Lettország, Észtország, Dánia, Málta, Írország és Belgium
- A lassan haladók:
Bulgaria, Lengyelország, Görögország, Cseh Köztársaság, Németország

Az innováció terjedése – a Wikipédiából

A vezető lapok politikája – sok vas a tűzben

- Kísérleteznek, érvelnek, adaptálódnak
 - Az előfizetési modellt terjesztik, ahol csak lehet
 - Új lapokat indítanak nyílt hozzáféréssel
 - Késleltetett Nyílt Hozzáférést vezetnek be
-
- **Nature** csoport – felvásárolta a nyílt hozzáférésű *Frontiers* lapcsoportot
 - **Science** – 2014-ben indítja az új *Science Advances*-t (Nyílt Hozzáférés, közlési díjjal, copyright függően 2-3000 USD)
 - **Journal of the American Medical Association**
– 6 hónap embargó, eredeti kutatási cikkekre, utána „free” a honlapjukon
 - Orvosi Hetilap
nyílt hozzáférés vásárlás, szerzői változat archiválása, embargó nélkül..

Üzleti modellek

- Tisztán előfizetéses – ma már ritka
- Vegyes (hibrid)
 - mindenkinek jól jön a plusz bevétel!
 - Az előfizetési díj nem csökken
- Közlési díjas Nyílt Hozzáférés
 - Elengedhető a díj, ha nincs forrás, fejlődő országból származó kéziratnál
- Új a nagy energiás fizikában:
SCOAP³ koalíció, átalányt fizetnek a szakkönyvtárak, intézmények
 - közlés és olvasás mindenkinek ingyenes
- Szubvencionált Nyílt Hozzáférés, ahol közlés és olvasás ingyenes
 - általában tudományos társaságok, alapítványok

SCOAP³ =
Sponsoring Consortium for Open Access
Publishing in Particle Physics

- Nagy presztízsű **10 lap** a részecske fizikából, 3 éves szerződés
- **Ingyenes a szerzőknek és az olvasóknak**
- **CERN** vezette konzorcium, bonyolult mechanizmusokkal
 - Pénzbefizetésből finanszírozzák a közlési költségeket (1150 €/cikk)
 - Tiszta és vegyes tudományos profilú lapokra is vonatkozik
 - Magyarország – 0,4% részesedésű, MTA KIK a képviselő
- > 2000 könyvtár, finanszírozók és kutatóközpontok
- SCOAP³ repozitórium
- 29 ország

Jogi és sokféle más megoldás

- Törvényben (is) szabályozzák a közpénzből végzett kutatások közzétételét
 - Argentína
 - Olaszország
 - Spanyolország
 - USA, nem csak orvosbiológia!
- Finanszírozók irányelvei, rendelkezései
 - USA – orvosbiológiában már >10 éve, mindenütt 2012 óta
 - UK – Kutatási alapok, HEFCE – egyetem-értékelő testület
 - EU – finanszírozás – ERC, Horizon 2020 – és irányelvek a tagállamoknak
 - Magyarország - OTKA, MTA kötelezések
- Szervezetek szabályzatai, politikája

Hogyan találunk szabadon olvasható közleményeket?

- Nagy keresőkben a szabad elérhetőség jól kezelt
 - Google Scholar – kiadónál, repozitóriumban is
 - Pubmed – kiadónál, Pubmed Central (PMC)
 - Web of Science - kiadónál
 - Scopus
- Repozitóriumokban keresés
 - Szakterületi repozitóriumok adnak jó kereső szolgáltatásokat
 - arXiv, PubMed Central, European Pubmed Central, ADS, stb
 - Egyetemi, intézményi repozitóriumok
- Nyílt Hozzáférés aggregátorok
- MTMT-ben új olvashatósági jelölés és statisztika
 - Kiadónál, intézményi és szakterületi repozitóriumokban

Az MTA és a Nyílt Hozzáférés

Hatóköre:

- Kutatóközpontok és intézetek
- Támogatott egyetemi és Lendület kutatócsoportok

Első teljes éve: 2014

Módszere:

- Liberális szabályozás –
 - kiterjed minden tudományos műre (könyvekre is)
 - elfogadja az Nyílt Hozzáférés minden változatát
- Kötelező adatszolgáltatás az MTMT-ben
- Összesítés az MTMT adatai alapján

A predátor (parazita) lapok megjelentek

- Az életképesség jele?!
- A spektrum széles:
 - egyszerű internetes csalásoktól a majdnem legális, elsősorban haszonszerző új lapokig
- Directory of Open Access Journals – keményebb minőség-ellenőrzés
- Web of Science, Scopus – minőségellenőrzésen átcsúszott néhány lap
- MTMT – új folyóirat kereső, igyekszik összeszedni a kétes, predátor lapok információit.
- Védekezés: felvilágosítás, általános önvédelmi, óvatossági szabályok

Mit hozhat a közeli jövő?

- A Nyílt Hozzáférés terjedése gyorsulni fog – egy ideig
 - A telítési görbe sokáig lesz 100% alatt
- Nemzeti Nyílt Hozzáférés politikák várhatóan szaporodnak
- További *előfizetés* átcsoportosítási modellek jelennek meg (SCOAP³ mintára?)
- Az *előfizetés* kérdésével az érintett egyetemek, kutatóintézetek **komolyan** foglalkozni kezdenek
 - A Nyílt Hozzáférés költségeit az előfizetésekből kell „kigazdálkodni”
 - A közlési folyamatot meg kell szervezni, vezetőknek, könyvtáraknak
- Nemzeti *előfizetési* politikák jelennek meg, az átmenet idejére?

A terjesztés/terjedés módszerei bővülnek

- Új jelenségek:
 - Értékelés – az értékelésben csak az OA közleményeket használják
 - HEFCE – Anglia
 - Egyes egyetemeken belül
 - Pályázati támogatás visszatartása – Wellcome Foundation
 - Újbóli pályázásnál a korábbi megfelelés ellenőrzése
- A felvilágosítás és a kötelezés mellé jöhetnek más ösztönzők
 - Előfizetésre nem költhető közpénz?
 - Új támogatási politikák az előfizetési támogatások terhére?

Várható strukturális, „piaci” következmények

- A könyvtári előfizetések költsége át kerül a közlési díjakra
- A tudományos információ költségeit a kutató/szerző irányítja
 - A szerzőket tájékoztatni és segíteni kell
- A könyvtár új szerepeket szerezhet (kiadói kapcsolatok, szerződések kedvezményekre, lebonyolítás, pénzkezelés, szervezés, nyilvántartás)
- A kiadói marketing célközönsége változik:
 - a tízezrekben mérhető könyvtáros-vevők helyett
 - a kutatók millióit kell majd meggyőzni
- Kiadói átrendeződés felgyorsulhat – mert az átalakulás gyorsabb, mint korábban gondoltuk

**Nyílt Hozzáférés:
fordulópont a tudományos közlésben?
(2004-es záró kérdés)**

**Mikorra válik teljessé a tudományos közlésben?
2014-es záró kérdés**

Nem lesz kérdés 2024-ben...